Filosofisk diskurs och politisk realism:

Det globala väst

Ett arv från 1900-talet

Essä skriven av dr Stefan Högl

En filosofs uppmaning

Programvarugenererad, overifierad översättning

Första utgåvan av den fjärde delen av århundradet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Filosofi, historia, politik: politisk realism och det globala väst 5

Det globala väst: filosofi och vision om universell suveränitet 7

Västvärldens axiom 18

Epilog: Tre maximer för det kommande kvartsseklet 19

Vad historien än må säga om mig när jag är borta, hoppas jag att den kommer att vittna om att jag vädjade till era bästa förhoppningar, inte era värsta farhågor, till ert förtroende snarare än era tvivel. Min dröm är att ni ska vandra den väg som ligger framför er med frihetens lampa som vägleder era steg och möjligheternas arm som stöder er på vägen.

Ronald Reagan (1911–2004)[1]

Tillägnat frihetens vänner

[1] *Ur ett tal vid Republikanernas nationella partikonvent den 17 augusti 1992. Ronald Reagan var USA:s 40:e president och inledde en långtgående avspänningsprocess med Sovjetunionens dåvarande ledare, Michail Gorbatjov.*

Cyniker betraktar värden som likvärdiga och instrumentella. Statsmän grundar praktiska beslut på moraliska övertygelser. ... För mig är en förnuftig definition av realpolitik att säga att det finns objektiva omständigheter utan vilka utrikespolitik inte kan bedrivas. Att försöka hantera nationers öde utan att beakta de omständigheter de måste hantera är verklighetsflykt.[1]

Henry A. Kissinger (1923–2023)

Filosofi – Historia – Politik: Politisk realism och det globala väst

Sällan har filosofi, politik och världshistoria vid slutet av en historisk epok varit så dramatiskt sammanflätade som under 1900-talet, vars efterverkningar vi fortfarande lever med idag. Även ett kvarts sekel efter dess kalendermässiga slut märks dess arv knappt, vilket är anledningen till att de många politiska konflikterna inte visar några tecken på att avta. Detta är särskilt tydligt på den världspolitiska scenen, där många spänningar och fronter har bildats. Situationens komplexitet gör nu många samtida människor rådlösa, och det tidigare hoppet om en bättre framtid har för länge sedan gett vika för en känsla av resignation.

Särskilt inom de internationella relationerna behöver vi politiker som inte drivs av oärliga ambitioner, utan som utövar sitt ämbete med personligt ansvar och nödvändig framsynthet – med andra ord, som förstår *realpolitik*. Om detta, som Henry Kissinger – som anses vara en *realpolitisk* politiker par excellence – uttryckte i citatet ovan, innebär att ta hänsyn till objektiva förhållanden, då behöver vi en styrman som låter sig vägledas av de rådande omständigheterna, det vill säga av verkligheten.

Den som vill styra ett skepp genom farliga farvatten måste nämligen alltid hålla ett öga på andra skepp, sin egen potential och potentiella fienders förmågor. Rorsmannen kommer att vara uppmärksam på allt som kan bli relevant. För honom är det fakta som räknas, de faktiska omständigheterna: det realistiska perspektivet. Hans idealistiska sinne vågar dock blicka bortom havets horisont – två själar slår i hans bröst[2] . Även i stormiga hav söker det efter öar av hopp och tillförsikt. I månskenet nynnar kaptenen sånger om fred och vänskap, hymner om globalt broderskap som rör hans hjärta. Men stormarna på det upprörda havet överröstar

[1] Ur en intervju med tidningen DER SPIEGEL (28/2009), daterad den 5 juli 2009.
[2] Kissinger: *"Det finns ingen realism utan ett inslag av idealism."*

de ömtåliga melodierna. Ideal är som en blick mot den stjärnklara natthimlen: vem vet om alla någonsin kommer att finna samma budskap i dem?

I motsättningen mellan fakta och visioner har en tredje dimension uppstått mellan fronterna som erfarna styrmän måste ha i åtanke: förhållandena i vattnets djup – virvlarna och strömmarna som inte är lätt synliga men som onekligen finns där. Dessa är manifestationer av vattnet, dess elementära egenskaper, nu i stor skala. På floder, sjöar och hav är dess beteende en del av verkligheten och påverkar därmed navigeringen.

Att blicka ner i djupet innebär i själva verket att betrakta den mänskliga naturen, den mänskliga tillvaron – *conditio humana*. Hur skulle man överhuvudtaget kunna försöka utgrunda politikens väsen samtidigt som man bortser från människorna som dess grundvalar? Visst hänför sig existentiella frågor inledningsvis till det filosofisk-teologiska området, ofta med individuell betydelse. I slutändan är dock den mänskliga naturen invävd i en större världsbild med långtgående betydelse. Men vad händer om man ur detta djup av verkligheten kan urskilja strömmar som bildar en fast konstant – och därmed är verkliga?
En idealistisk teori söker den filosofiska diskussionen enbart för att inte förlora fotfästet, eftersom den alltid bör ha det optimala i sikte. Men den politiska realismen måste fokusera ännu mer på den mänskliga tillvaron: inte så mycket för att analytiskt diskutera grundläggande existentiella frågor, utan snarare för att kunna beräkna de praktiska konsekvenserna. Först när alla dimensioner av verkligheten beaktas kan man tala om *verklig realpolitik*.

Detta verk ägnas åt denna helhetssyn. Det *globala väst* är på ett särskilt sätt kopplat till 1900-talets historia, även om dess rötter sträcker sig långt tillbaka i tiden. Dess grundvalar är nära knutna till människans villkor, och dess politiska, särskilt geopolitiska, konsekvenser pekar ut vägen mot en era som ännu inte går att förutsäga. Den begreppsmässiga och innehållsmässiga analysen når fram till västvärldens grundläggande axiom och räknar upp de maximer som *verklig* realpolitik måste ha i åtanke i framtiden.

Det globala väst
Filosofi och vision om universell suveränitet

Konfrontation och retorik

Ett nytt begrepp har gjort sitt intåg i den politiska sfären: det *globala väst*. Det föregås av två begrepp som först blev populära under 1900-talets sista decennium: *globalisering*, som uppstod som en beskrivning av den ökande globala sammankopplingen och det ömsesidiga beroendet, och det *globala söder*, ett vänligare uttryck för utvecklingsländerna.[3]

Diskussionen om det *globala väst* började först gradvis efter millennieskiftet och har nu funnit sin väg in i det politiska, och i synnerhet det geopolitiska, språket. Det avser vanligtvis alla de stater som en gång klassificerades som en del av den *västerländska världen* eller *väst*, vid en tidpunkt då öst-väst-konflikten dominerade andra hälften av 1900-talet. På den västliga sidan fanns liberala demokratier, industrialiserade länder med konstitutionella regeringar ledda av USA, vilka i öst motsattes av Sovjetunionens allierade. När uppdelningen av Europa upphörde uppstod snart tal om globalisering, och inte bara i relation till den globala handeln. Världen tycktes ha blivit en global by där planetens problem nu kunde lösas bättre. Inom ramen för organisationer som FN var det yttersta målet att etablera en ”global inrikespolitik”[4] . Således blev 1990-talet ett decennium av relativ avspänning.

Nu, flera decennier senare, när man talar om det globala väst, är det oftast en retorisk attack från auktoritära[5] och totalitära stater. De försöker måla upp en bild av en mäktig, globalt aktiv allians som utgör ett hot mot alla andra stater. Mot dem står länderna i det globala söder, en vagt definierad grupp av länder som har olika ambitioner men som i alla fall inte betraktas som en del av det globala väst, utan snarare som dess offer. När tvivel uppstår räknar auktoritära stater sig till det globala söder eller förklarar åtminstone sin solidaritet med det.

Denna förmodade globala motsättning påminner om nord-syd-konflikten, som under 1900-talet användes för att beskriva förhållandet mellan industrialiserade länder och utvecklingsländer. Förutom att beskriva ojämlikheten låg fokus alltid på ansvaret för dessa förhållanden, vilket ofta tillskrevs de industrialiserade länderna.

---

[3] Även om båda begreppen kan spåras tillbaka till 1950- och 1960-talen användes de endast sporadiskt fram till 1980-talet. Detsamma gäller begreppet ”Global North”.

[4] Även om begreppet först användes 1963 av fysikern och filosofen Carl Friedrich von Weizsäcker, blev det först populärt i samband med de demokratiska omvälvningarna i Europa.

[5] Sett ur ett kritiskt perspektiv är detta begrepp en eufemism som väcker associationer till auktoritär uppfostran, men som ändå kan präglas av en viss tillgivenhet och respekt för barn. Begreppet ”auktoritärt” för diktaturer som trampar på individens värdighet och rättigheter beror på *en* utbredd *politisk korrekthet*, vilket är uppenbart innehållsmässigt.

Om det idag endast handlade om fördelningen av den globala rikedomen, vore det lämpligare att tala om det ”globala norr”, även om även detta begrepp endast skulle vara lämpligt i begränsad utsträckning. Det förekommer dock inte i det allmänna språkbruket, inte heller ett ”globalt öst”, som skulle kunna fungera som ett samlingsbegrepp för socialistiska eller kommunistiskt inriktade stater. I själva verket handlar det varken enbart om rikedom eller om ideologiska reliker från kalla krigets tid. I slutändan är ”globala södern” ett klumpigt begrepp som är avsett att fungera som motsats till det retoriskt demoniserade väst och därför är så vagt och tvetydigt som möjligt: det avser axeln av auktoritära stater som, även om de inte på något sätt är homogena i sin sammansättning, försvarar sin olikhet gentemot väst och ofta försöker framställa sig själva som det bättre alternativet.[6]

Geografi och historia

Långt ifrån dagens politisering av västvärlden ligger dess begreppsmässiga ursprung främst i den eurocentriska kartografin, som också präglade diskursen om västvärlden och Orienten. Orienten – soluppgångens land – ställs i kontrast till västvärlden, där solen åter går ner[7] . Huruvida västvärlden slutar vid Atlanten eller – efter upptäckten av den nya världen – i USA kan vara en smaksak, liksom frågan om öst ligger på Arabiska halvön eller i det avlägsna Japan. I slutändan har varje punkt på jorden sina egna individuella och därmed relativa referenspunkter, vilket innebär att talet om västvärlden i detta sammanhang har historiska konnotationer.
Under den senaste tidens historia har det som en gång var en geografisk kontrast blivit en ideologisk motsättning som nu har fått geopolitisk betydelse. Orsakerna och tendenserna är dock så mångskiftande och motstridiga att den ursprungliga motsättningen för länge sedan har gått in i en fas som sträcker sig bortom specifika regioner eller religioner.
Till och med den ofta åberopade kontrasten mellan västvärldens och östvärldens religioner är betydligt mer nyanserad när man granskar den i detalj.[8]
Även distinktionen mellan ett vetenskapligt väst och ett icke-progressivt öst är begränsad. Beroende på region och kulturkrets har denna kontrast visserligen varit och är fortfarande observerbar, ofta med betydande skärpa. Detta gäller dock även andra kontinenter och samhällen. Historiskt sett har olika uppfinningar sitt

[6] Även centrala politiska begrepp är föremål för konkurrens. Till exempel svarade den kinesiska regeringen på det *”demokratitoppmöte”* som USA:s president Biden invigde 2021 med en rapport med titeln *”Democracy That Works*”.
[7] Det antika grekiska ordet *ἕσπερος / hesperos* (kväll) och det latinska *vesper* (kväll) härstammar från den indoeuropeiska roten *wes- (kväll/natt).
[8]Visst kan det kristna-monoteistiska väst i allmänna termer ställas i kontrast till det övervägande hinduiska och buddhistiska öst – under en viss historisk period och inom geografiska gränser. Man måste dock bortse från motströmmar, både de monoteistiska strömningarna i det antika Egypten, Persien och österns religioner, men också de panteistiska strömningarna i den västerländska världen, till exempel.

ursprung i öst, och filosofiska skrifter nådde Europa via det arabiskt erövrade Spanien, som från 1500-talet och framåt tog ledningen inom de framväxande vetenskaperna.
I detta sammanhang gjorde den tyske sociologen Max Weber åtskillnad mellan de ekonomiska systemen i Orienten och Occidenten, och tillskrev det senare en hög grad av rationalisering. I stället för personliga relationer styrdes marknadsaktiviteten av nyktra prisberäkningar – vilket därmed ökade produktionens effektivitet. Under 1900-talet väckte de västerländska industriländernas framgångar intresse hos många länder som också ville modernisera sig i denna riktning, det vill säga utveckla sin potential[9] . Å andra sidan har fascinationen för de till synes avlägsna kulturerna i Östern (och bortom) en lång tradition i Europa.
Trots alla motstridiga trender och utvecklingar står en sak klart: det är inte olika religiösa traditioner, arkitekturer, språk eller seder som utgör kärnan i dagens konfrontation. De kan visserligen åtfölja och illustrera vissa av kontrasterna, men rötterna ligger mycket djupare och har för länge sedan frigjort sig från geografin. Det handlar om mänsklighetens existentiella frågor och de svar som filosofin ger.

Filosofi och politik

När vi idag placerar filosofins vagga i det antika Grekland gör vi det med vetskapen om att olika idéer och begrepp uppstod i många kulturer, kanske diskuterades, men kanske aldrig skrevs ned. Dessa utvecklingar blir historiskt påtagliga först när tankebanorna inte upphör spårlöst, utan finner sin väg in i samhället och förs vidare.[10] I detta avseende åstadkom de grekiska filosoferna ett historiskt genombrott. Det sätt på vilket de reflekterade över sambanden mellan världen och människans ställning har för alltid säkrat dem en plats i historieböckerna. Det är här naturvetenskapen och humaniora har sin historiska utgångspunkt, det är här den filosofiska grunden för den *globala västvärlden* finns, och det är också här ursprunget till dess namn kan hittas.
Den grekiska filosofin blomstrade när det kulturella utbytet i Medelhavsområdet, i kombination med en livlig varuhandel, skapade ett klimat där en fri diskussion om existentiella frågor kunde äga rum. De legender som Homer fört vidare låg långt tillbaka i tiden, och modiga tänkare sökte efter nya svar på gamla frågor.

[9] I detta avseende bär begreppet ”utvecklingsland” inledningsvis med sig ett hopp om framtiden; målet med utveckling avser naturligtvis ekonomiska och politisk-filosofiska mål.
[10] Traditioner av filosofiska begrepp återfinns – oberoende av varandra – i många avancerade civilisationer. Filosofen Karl Jaspers betecknade också perioden från omkring 800 till 200 f.Kr. som ”axeltiden”, eftersom centrala filosofiska grundvalar ”uppstod nästan samtidigt i Kina, Indien och västvärlden under dessa få århundraden, utan att de kände till varandra.” (*The Origin and Goal of History*, 1949, 20).

Det första steget på denna nya väg är förklaringen av naturen och dess processer. De första teorierna om urämnen och element dyker upp, men kan inte prövas på grund av brist på teknisk utrustning. I slutändan återstår dock mer än bara spekulation: de grundläggande möjligheterna – atomer, element, urprinciper – formuleras redan under denna epok, två och ett halvt årtusende före den moderna fysiken.

Den grekiska filosofins andra pelare handlar om människans natur, som påverkar henne både som individ och i hennes roll i samhället. Den tar upp grundläggande frågor om kunskap, rätt sätt att leva och samlevnad i gemenskapen. I vid bemärkelse är det därför frågor om politik[11] och etik som präglar diskursen. Även här utvecklas modeller som ligger till grund för dagens moderna teorier. Sammantaget utgör den grekiska filosofin således den centrala intellektuella grunden för den *västerländska* kulturen.[12]

En annan ny början inledde upptäckternas tidsålder. I slutet av medeltiden var den ökande handeln – precis som en gång i det antika Grekland – kopplad till städernas uppblomstring, vars rikedom gjorde det möjligt för vetenskap och kultur att frodas. Universitet grundades över hela Europa.

Med naturvetenskapens framväxt blev det alltmer möjligt att dechiffrera naturlagarna, utforska okända regioner och hitta nya rutter runt om i världen. Forskningens genombrott möjliggjorde snart oöverträffade framsteg inom alla områden av teknik, medicin och tillverkning av vardagsvaror – en utveckling som fortsätter än i dag. Vetenskapliga framsteg och deras frukter har sedan dess format människors liv och blivit ett kännetecken för den *västerländska* livsstilen.

Forskning och vetenskap är dock ett universellt fenomen. Även om de kanske fick sitt genombrott i den europeisk-västerländska kulturen, är det förutsebart att det vetenskapliga synsättet på världen, både i teori och praktik, en dag kommer att bli en självklarhet över hela världen.

De vetenskapliga framstegen och deras frukter är dock bara en del av den ”västerländska identiteten”. Avgörande för *västvärlden* är uppfattningen om människan som en individuell aktör med okränkbara rättigheter till frihet i sin privata sfär och rätten att delta i politiska och sociala beslutsprocesser. Medan statens makt i grunden härrör från den suveräna maktens vilja – folket – härrör individens personliga suveränitet från den okränkbara mänskliga värdigheten.

Från de tidigaste reflektionerna över människans natur, via den grekiska filosofin och upplysningstiden, till dagens ”västerländska” synsätt har det varit en lång resa med många motsägelser och bakslag. Och ändå är det i slutändan denna bild av

[11] *Politik* förstås här i vid bemärkelse enligt Aristoteles, som beskrev människan som *zoon politikon* (sociala varelser).

[12] Till detta kommer principerna i romersk rätt och, i Europa, den judisk-kristna religionens inflytande. Dessa tre faktorer betraktas som Europas grundläggande pelare. Slutet på den grekisk-romerska antiken förknippas ofta med stängningen av Platons akademi i Aten år 529, samtidigt som det första benediktinerklostret grundades på Montecassino – en milstolpe för den kristna medeltiden i Europa.

mänskligheten som utgör grunden för ett frihetsorienterat och demokratiskt samhälle. I ett sådant samhälle är det statens uppgift att trygga varje människas individuella friheter och att genom lämpliga förfaranden säkerställa att all politik har ett demokratiskt ursprung. Eftersom lagar och förordningar är nödvändiga i praktiken, liksom domstolar och myndigheter, kan en ”västerländsk” stat endast existera som en rättsstat, inte som en lös och icke-bindande gemenskap. Individer måste kunna lita på att deras värdighet och rättigheter skyddas i alla lägen.

Suveränitet och suveräniteter: den yttersta motiveringen

Västvärlden bygger på den skisserade uppfattningen om mänsklig värdighet och personlig och politisk suveränitet som ett filosofiskt begrepp, men också som ett politiskt, ja till och med geopolitiskt paradigm[13] . Uppfattningen om mänskligheten – och dess yttersta rättfärdigande – avgör vilken politisk, social, ekonomisk och kulturell ordning som är förenlig med den mänskliga naturen. Vi kan vara lika säkra på att denna ordning kommer att råda över tid som vi kan vara säkra på att en vetenskaplig världsbild som överensstämmer med vårt universums natur kommer att råda.

Den vanligaste invändningen kommer från naturvetenskapens område och kan sammanfattas på följande sätt: Eftersom alla processer i universum sker enligt fysikaliska lagar gäller detta även för alla kroppar, levande varelser och människor. Från hjärtslaget till de finaste processerna i hjärnan är allt av rent fysikalisk natur och en del av en lång och komplex kedja av orsak och verkan, liknande ett urverksmekanism, fast inom biologins område. Människan har varken en subtil själ eller fri vilja bortom naturlagarna, och inte heller kan någon form av värdighet fastställas. Det som inte är tillgängligt för vetenskaplig forskning är inte verkligt.[14]

Även om denna ”naturalistiska” världsbild har vunnit allt fler anhängare i takt med vetenskapens ökande framgångar, har den en grundläggande brist. Även om den upprepade gånger ger intryck av att vara en fysikalisk tes, så att säga slutsatsen av många års forskning, är det motsatta sant. Frågan om räckvidden för en fysikalisk världsbild är inte längre en fysikalisk fråga, utan en filosofisk, och befinner sig därmed på en helt annan nivå.

[13] Begreppet paradigm som ett övergripande ramverk för tolkning och förståelse förefaller särskilt motiverat i detta fall, eftersom det, utöver den vetenskapligt-teoretiska nivån (från vilken det ursprungligen härstammar – jfr Thomas Kuhn, 1962), även berör existentiella, praktiska och (geo)politiska grundvalar.

[14] David Lewis: (1983, 361): *”Världen är som* fysiken *säger att den är, och mer finns det inte att säga.”* Denna ståndpunkt går under flera namn, såsom materialism, positivism eller empirism, men utgår i grunden alltid från samma antaganden.

I den filosofiska diskussionen, som här endast kan antydas[15] , uppstår betydande problem när man försöker reducera den fria viljan och det mänskliga medvetandet till neurala processer eller översätta etiska frågor till rena psykologiska tillstånd. En naturalistisk syn på mänskligheten måste dock avfärda moraliska och estetiska frågor som meningslösa, tomma begrepp[16] , och människans strävan efter rättvisa och sökandet efter mening som komplexa hallucinationer och projektioner från en hjärna, som i sin tur är en extremt komplex apparat[17] , som i slutändan styrs av biokemiska orsakssamband och som kontrollerar organismen. Människans självbild som autonomt väsen förutsätter därför nödvändigtvis att det, utöver fysiska processer, finns en transcendent verklighet som utgör en grund för den mänskliga anden, värdigheten och friheten. För övrigt gäller detta även världens fysiska uppbyggnad, vars orsaker inte heller kan vara fysiska. I slutändan är den fysiska världens ursprung inte en fysikalisk teori, utan en grundläggande filosofisk fråga.

Sammanfattningsvis kan man säga att mänsklighetens stora existentiella frågor, såsom Kant formulerade dem[18] , överskrider fysikens tolkningsramar.
Slutligen bör det noteras att det naturalistiska paradigmet är ytterst kontraintuitivt, eftersom alla människor – även dess anhängare och förespråkare – i vardagen agerar som om de fattade etiska beslut eller bedrev vetenskap av egen fri vilja och utvann hemligheter ur världen. Ju mer komplexa diskurserna blir, desto mer absurt framstår det att enbart neurologiska program skulle ha bestämt diskursens förlopp och interaktioner.
Utan att i detta sammanhang vilja diskutera specifika filosofiska eller religiösa begrepp kan man ändå säga att fastställandet av mänsklig värdighet (och de rättigheter och skyldigheter som följer av den) kräver en transcendent förståelse av världen som också lämnar utrymme för ytterligare existentiella frågor. Den ”västerländska synen på mänskligheten” – men inte enbart denna[19] – förutsätter

[15] Ytterligare några tankar finns i en separat prolog till denna uppsats.

[16] *„Där det positivistiska förnuftet dominerar fältet och utesluter allt annat … där utesluts de klassiska kunskapskällorna för etik och rätt“* – Benedikt XVI i sitt tal inför den tyska förbundsdagen den 22 september 2011.

[17] Inte ens en eventuell slump skulle i grunden förändra den kvasi-programmerade sekvensen av hjärnfunktioner, utan skulle endast ”mjuka upp den” med några oförutsägbarheter.

[18] *”Filosofins område [...] kan reduceras till följande frågor: 1) Vad kan jag veta? 2) Vad bör jag göra? 3) Vad kan jag hoppas på? 4) Vad är människan?“* (*Kritik av det rena förnuftet*, B833, 1787) – Åren 1897/98 gav den franske målaren Paul Gauguin en målning med liknande grundläggande frågor titeln: *”Varifrån kommer vi? Vem är vi? Vart är vi på väg?“*

[19] Ideologier och vetenskaper som talar om aktiv kunskap om nya saker, om solidaritet eller värderingar, om etik och estetik, pekar också på transcendenta referenser. För dem, liksom för många företrädare för den västerländska livsstilen, är denna koppling mestadels okänd eller verkar irrelevant. I själva verket skulle individen annars förlora sig själv i en förutbestämd händelsekedja och den förmodade anden skulle sväva iväg i en ständig ström av psykologiska illusioner. Detta skulle reducera vetenskapens anspråk till absurditet och förnedra människan till löjliga marionetter.

nödvändigtvis denna syn på mänskligheten och därmed på verkligheten som helhet.
I slutändan handlar detta inte om ett godtyckligt val i den meningen att man fritt väljer mellan flera tillgängliga alternativ. I själva verket finns det bara en verklighet, och den ligger bortom mänsklig kontroll. Oavsett vilken natur den må ha – och hur het debatten om den än må vara – kan man med säkerhet säga att det inte finns något annat alternativ än att acceptera verkligheten som den är: Verkligheten är den yttersta giltigheten, den står över allt annat: Det absoluta har den högsta makten.

Flera omvälvningar: mellan evolution och revolution

Vid första anblicken framstår det ovan skisserade västerländska begreppet som en vagt konstruerad samhällsmodell som har sitt ursprung mer i politiska och religiösa utopier än i verkligheten. Kärnan i kritiken är därför: om den skisserade uppfattningen om människor med värdighet, rättigheter och suveränitet *verkligen – i verkligheten* – stämmer överens med deras natur, och om den därav följande fria samhällsordningen därför är den lämpliga modellen, varför har den då inte på egen hand segrat genom historien, utan istället så ofta kämpar för sin överlevnad? Vid första anblicken verkar denna invändning berättigad; den framstår faktiskt som uppenbar när man betraktar historien och nutiden. Medan vetenskapens väg har varit relativt rak, endast sporadiskt påverkad av religion och politik, verkar sökandet efter en livskraftig samhällsform vara omväxlande och ibland desorienterat. Varför är vägen så stenig?
Svaret ligger i olika luckor, bakslag, ihållande tendenser och motströmmar, som i stora drag kan sammanfattas som störningar. Dessa har olika rumsliga, tidsmässiga, sociala och kulturella dimensioner och kan förstärka varandra.

- Tillfälliga störningar: Även om grunden till en liberal rättsstat kan återfinnas i alla kulturer är utvecklingen av en sådan stat – trots tidiga försök, till exempel i det antika Grekland – en relativt modern utveckling som inte hade något brett stöd bland befolkningen. Det var först under 1800- och 1900-talen, när medborgarna upptäckte sin egen handlingskraft och suveränitet, som idén om mänskliga rättigheter och demokrati fick fotfäste – med de välkända hindren och bakslagen.

- Rumsliga störningar: Medan västerländska värderingar har kunnat etablera sig i en del av världen har traditionella system behållit sin ställning på andra håll. Detta kan bero på bristande medvetenhet om den egna suveräniteten, så att man kan tala om en brist på insikt om den egna mognaden. Samtidigt bromsas denna naturliga utveckling av politiska eller religiösa krafter.

- Kronologiska störningar: Även om medvetenheten om den egna suveräniteten är en grundläggande del av den mänskliga existensen har historien upprepade gånger sett uppkomsten av återupprättande och reaktionära rörelser som ifrågasätter de värden som en gång uppnåddes med så stor möda. Även om västerländska värden – och det välstånd som följer med dem – har fått en global attraktionskraft, är den historiska utvecklingen ingalunda automatisk. Det hittills mest betydande bakslaget var fascismens era i Europa, särskilt nationalsocialismen i Tyskland.[20]

- Personliga omvälvningar: Engagemanget för liberala demokratier kan avta på olika nivåer och vändas till sin motsats, både bland vanliga medborgare och politiska ledare. Även missnöje med sociala, ekonomiska eller politiska utvecklingar kan leda till att de mest grundläggande pelarna för mänskligt samliv överges, vilket alltid åtföljs av risken för ett allmänt socialt bakslag.

- Kulturella störningar: En blick på samhällen som betraktar sig som fria och demokratiska visar att det även inom nationella gränser finns skilda åsikter om vilka grundläggande värden som bör utgöra statens fundament. Det handlar inte om enskilda lagar och politiska inriktningar, som sedan ska avgöras i den demokratiska processen, utan om grundläggande frågor rörande etik, politik, religion och kultur. Även mellan olika länder finns det mer eller mindre betydande skillnader i förståelsen av demokrati och frihet.[21]

- Strategiska störningar: Att försvara den fria världen mot expansionistiska och auktoritära krafter och säkra sin egen existens – militärbaser, råvaror, allierade – leder gång på gång till strategiska allianser med stater vars inre ordning strider mot de egna värderingarna. Det moraliska dilemmat är uppenbart och kan leda till farlig likgiltighet bland såväl medborgare

[20] Sociologen Jürgen Habermas beskriver den demokratiska omvandlingen som inleddes i efterkrigstidens Tyskland som en *"ekonomisk och politisk, och senare i viss utsträckning även kulturell, process som [kommer] att bli oåterkallelig först när den kulturella västerländska påverkan har genomsyrat hela befolkningens mentalitet"* (i en intervju med Barbara Freitag i juli 1989).

[21] Naturligtvis återspeglas inte ett samhälles sanna förståelse av personlig värdighet och frihet hos medelålders vuxna med genomsnittliga inkomster som står med båda fötterna stadigt på jorden. De verkliga värdena återspeglas snarare i situationen för ungdomar, äldre och socialt utsatta grupper, liksom i förhållandena i fängelser, inom militären och andra institutioner och myndigheter som kan påverka den personliga suveräniteten.

som politiker.[22] Detta kan skapa ett intryck av jämlikhet och legitimera en varaktig samexistens.

Om man betraktar upptäckten och förverkligandet av liberala och demokratiska principer baserade på rättsstatsprincipen som en gradvis utveckling med olika förutsättningar från kultur till kultur, måste man räkna med sådana skillnader redan från början. Även om det genom historien har förekommit upprepade revolutionära rörelser från diktaturer till demokratier, är den historiska processen ändå evolutionär till sin natur.

Geopolitik och vision

Om man antar att det ovan skisserade begreppet om mänskligheten, inom ramen för en världsbild som är öppen för transcendens, faktiskt stämmer överens med verkligheten, kan man anta att idén om en liberal och demokratisk stat, trots eventuella bakslag och på lång sikt, kommer att segra genom historien. Denna iakttagelse kunde redan göras under 1900-talet, då det blev tydligt att individens värdighet och frihet inte enbart härrörde från ett filosofiskt begrepp, utan motsvarade medvetandet hos många människor i alla delar av världen.[23] Faktum är att ett stort antal demokratiska processer och fredsinitiativ inleddes under 1990-talet, vilket fick vissa forskare att förutse framväxten av en ”global inrikespolitik”[24] som gradvis skulle lösa internationella konflikter.
Ur ett geopolitiskt perspektiv har dock bilden av en gemenskap av stater som nu rör sig mot en demokratisk gemenskap i sin egen takt och på sina egna villkor överskuggats av en motsatt verklighet. För vid sidan av staterna i den ”fria världen”[25] finns och har det funnits ett antal diktatoriska regimer vars främsta mål är att behålla makten eller genomföra en politisk eller religiös ideologi och som motsätter sig den västerländska världen, enade om så krävs. De kanske i hemlighet misstänker att det förr eller senare kommer att finnas, ja måste finnas, en väg till frihet, men de motstår denna insikt och de konsekvenser som följer av den. I slutändan motstår de en verklighet som är omöjlig att motstå.

[22] Den strategiska principen *”min fiendes fiende är min vän”*, som har varit känd i årtusenden, kan vara strategiskt motiverad i existentiella nödsituationer, men den kan inte ersätta de etiska grunderna för (makt)politiska beslut.
[23] Filosofen Francis Fukuyama talade om ”historiens slut” redan 1989, när människor världen över krävde sina rättigheter och suveränitet och detta visade sig vara ett universellt krav.
[24] Se fotnot 4.
[25] Även detta alternativa begrepp är historiskt laddat – ända sedan konflikten mellan öst och väst.

Motsatta principer: ”Två världar”

På den internationella politiska scenen[26] råder en betydande konflikt mellan auktoritära och fria stater, vilken i grunden är asymmetrisk till sin natur. Orsaken ligger i de motstridiga synsätten på social samlevnad.
I den demokratiska världen existerar staten för medborgarnas skull. Dess enda berättigande är att göra det möjligt för människor att leva i värdighet och att i största möjliga utsträckning avvärja alla intrång i deras suveräna livsstil. I ett fritt samhälle måste staten motivera sina handlingar och bevisa att strängare begränsningar är nödvändiga och att det inte finns något alternativ. Det är inte medborgaren som måste motivera sin frihet, utan staten som måste motivera sina ingripanden.
I auktoritära och totalitära stater är denna princip den omvända: staten och dess politiska ledning är suveräna, vare sig det grundar sig på religiösa, politisk-ideologiska eller personliga skäl. Individen, i den mån man fortfarande kan tala om något sådant, är i alla avseenden underordnad denna statsintresse. Naturligtvis finns det gradvisa skillnader: ”Milda” diktaturer kan låta ekonomiska och sociala aktiviteter vara ifred och endast förfölja politisk kritik, medan totalitära regimer vill godtyckligt kontrollera människors tankar och själva deras existens. I slutändan är dock individen maktlös mot det härskande regimet; han kan varken göra anspråk på rättigheter eller värdighet, hans handlingsfrihet beviljas honom uppifrån och kan när som helst begränsas eller återkallas. En existentiell risk präglar hela deras liv och förvränger det sociala samlivet – och ibland även enskilda personligheter – in i minsta detalj. Raison d’état – regimens överlevnad – dominerar och påverkar alla områden av människans tillvaro.[27]

Internationell nivå

Denna prioritering hos auktoritära stater återspeglas på internationell nivå: alla ansträngningar riktas mot att säkra det styrande regimens existens och makt, och alla andra politiska eller ideologiska mål underordnas detta strävande. Eftersom prioriteringen av att upprätthålla makten redan innebär att mänskliga rättigheter och ekologiska eller kulturella värden inskränks, ignoreras eller bekämpas internt, har dessa värden inte heller någon betydelse för en diktaturs internationella relationer – utom som propaganda i kampen mot verkliga eller upplevda hot mot regimen.

[26] Den metaforiska termen väcker associationer till en pjäs, men dessa framstår som cyniska i den mån miljoner människor förlorar sina liv och sin värdighet och många miljarder drabbas politiskt, socialt och ekonomiskt. Förstörelsen av resurser sker på global skala och sätter i slutändan sina spår hos praktiskt taget alla på planeten.
[27] I verkligheten hänvisar dessa termer till arbets- och utrotningsläger, tortyrcenter, förtryck och grymheter av ofattbara proportioner: de är de djupaste existentiella avgrunderna.

Den omedelbara faran för auktoritära system kommer från deras jämlikar: eftersom de varken respekterar sina medborgares suveränitet eller andra staters suveränitet finns det inga bindande regler som styr de ömsesidiga relationerna: styrkeprincipen gäller – utåtriktat våld syftar alltid till att säkra regimens existens. På internationell nivå råder djungelns lag – militär makt krävs för att överleva. I ett klimat präglat av misstro är allianser ofta osäkra och den egna existensen ständigt hotad.

En grundläggande – intern – fara för repressiva regimer är deras egna medborgare, som kan göra motstånd mot förtrycket och kräva sina individuella och politiska rättigheter. Även om demokratiska stater i princip stöder förtryckta folk och försvarar deras rättigheter på internationell nivå, begränsar de vanligtvis sina åtgärder till uttryck för solidaritet och resolutioner. Aktivt stöd, som även skulle innebära kraftfullt ingripande, kan endast förväntas i ytterst sällsynta undantagsfall.

Medan den fria världen kan bilda allianser för att skydda sig mot militära attacker från diktaturer, förblir möjligheterna att komma förtryckta folk till undsättning begränsade. Demokratiska stater drar sig i allmänhet undan från att använda militär makt eller politiskt tryck eftersom de förlitar sig på förhandlingar, förståelse och god vilja. Dessutom finns det alltid en risk att utländska ingripanden möts med skepsis av befolkningen, vilket tvingar politiska beslutsfattare att dra tillbaka sitt stöd. Vid varje nytt val finns det en möjlighet att den politiska stämningen förändras och att till och med historiska allianser upphör.

Öppenhet för förändring och det politiska ledarskapets beroende av suveräna medborgares vilja är det centrala kännetecknet för fria samhällen. Samtidigt utgör denna transparens och öppenhet en sårbar flanke för axeln av auktoritära stater.

De försöker därför manipulera den allmänna opinionen och röstbeteendet genom politisk propaganda på alla nivåer och utmana de berörda samhällena genom kontrollerade kriser. Metoderna sträcker sig från avsiktlig spridning av falsk information till skapandet av migrationstryck vid yttre gränser samt militära provokationer och attacker. Till detta kommer ett ständigt tryck på enskilda medborgare och organisationer som motsätter sig den auktoritära axeln, vilket gör dem till mål för våld i media eller fysiskt våld. I slutändan är målet att destabilisera demokratiska stater genom ett brett spektrum av åtgärder på alla nivåer och därigenom avskräcka dem från sitt engagemang för att bevara och främja global frihet.

Även bland politiker är medvetenheten om dessa makt- och inflytandefaktorer ganska begränsad. Tron på att auktoritära stater strävar efter fredlig samexistens och har potential för demokratisk utveckling är mer tilltalande än en skoningslös

analys av den politiska situationen.[28] Dessutom missförstås och urvattnas principerna för den fria världen – det *globala väst* – gång på gång.

Västvärldens axiom

Till skillnad från sekulära och religiösa ideologier kännetecknas västvärlden av en viss avhållsamhet: den saknar eskatologiska paradigmer, scenarier för ekonomisk planering och utopiska samhällsmodeller. Löftet om ett liv i frihet och värdighet verkar praktiskt taget tomt på innehåll. I själva verket handlar det om några få grundläggande aspekter och strukturer[29] . Västvärldens frihet har också en axiomatisk dimension:

1. Det absolutas suveränitet: Den öppna-transcendenta grunden

Denna syn på verkligheten är en nödvändig grund för att förstå den mänskliga naturen samt politiska och vetenskapliga aktiviteter. Endast på denna grund kan ytterligare existentiella aspekter diskuteras, med olika ideologiska och religiösa referenser. En fri och öppen diskurs utan ideologiska begränsningar är en väsentlig kärna i västvärlden.

2. Individens suveränitet: Rätten att forma sitt eget liv

Den mänskliga naturen och värdigheten bygger på en transcendent förståelse av verkligheten. Denna syn på mänskligheten ger upphov till grundläggande mänskliga rättigheter som garanterar individen den suveräna rätten att forma sitt eget liv. Denna existentiella kärna i den mänskliga tillvaron är i grunden oomtvistlig: individens suveränitet är okränkbar, även i demokratiska beslut.

3. Folkets suveränitet: Samhället beslutar själv om sina egna angelägenheter

Samhällets politiska regleringar måste ha ett demokratiskt ursprung, det vill säga de måste baseras på val och folkomröstningar. Samhällets utveckling är i grunden

[28] Hänvisningen till en förment ”fredlig samexistens” under det kalla kriget är vilseledande, inte bara med tanke på de konflikter som ägde rum samtidigt. Även om ett kärnvapenmässigt dödläge mellan supermakterna gjorde en direkt militär konfrontation omöjlig, var en verkligt fredlig samexistens först möjlig efter förändringarna i Sovjetunionen och omvälvningarna i Östeuropa. Denna typ av påtvingad samexistens kan därför endast vara tillfällig, lika tillfällig som den påtvingade interna samexistensen mellan en diktatorisk regering och dess förtryckta medborgare.

[29] Detta avser inte den byråkrati som är fullt tänkbar i en fri rättsstat, med alla dess för- och nackdelar, utan snarare avståendet från ideologisk ”programmering” av människor.

öppen. Folkets suveränitet återspeglar individens suveränitet på statlig nivå – de båda suveräniteterna är ömsesidigt beroende av varandra: precis som den individuella friheten kommer till uttryck i politiskt deltagande, bygger demokratin på politiskt mogna – och därmed också fria – medborgare.

4. Solidaritet genom värderingar istället för intressegrupperingar

Till skillnad från auktoritära stater, som har allierat sig på grundval av subjektiva intressen som kan vara motstridiga och föränderliga, vilar västvärldens intellektuella grund på ett transcendent begrepp där värden och värdighet inte är förhandlingsbara utan är inbäddade i en djupare objektiv verklighet och där därför faktiskt gäller. På internationell nivå måste denna filosofiska kontrast leda till en solidaritet mellan västländerna som aldrig ifrågasätts, inte ens inför de starkaste politiska meningsskiljaktigheterna. Detta innefattar även att stå enade mot auktoritär expansion.

5. Geopolitisk vision: Det universella väst

Projektet ”Det globala väst” är ett universellt projekt som endast etiskt kan rättfärdiga samexistens med auktoritära stater under en övergångsperiod. Om man accepterar giltigheten av universell mänsklig värdighet och mänskliga rättigheter som grunden för alla samhällen, är det ett ont som måste övervinnas att bortse från dem. Auktoritära system är *till sin natur* oförmögna till hållbar existens och har därför endast en begränsad sådan, vilket är anledningen till att det universella väst är en inneboende angelägenhet för väst[30] som inte kan skiljas från dess väsen.
På grund av sin brist på demokratiskt ansvar inför folket – i slutändan på grund av sin motsättning till den filosofiska grunden för verkligheten – *har auktoritära regeringar i bästa fall begränsad suveränitet på grund av denna brist på ömsesidighet.*[31]
Verklig realpolitik, dvs. en politisk hållning som alltid betraktar *människans villkor* som grund för handlandet vid sidan av geostrategiska förhållanden, får aldrig glömma dessa samband. Den kan därför endast blomstra på grundval av de fundament som här presenteras som västvärldens axiom, oavsett vad de må kallas i en avlägsen framtid.

[30] Till skillnad från 1990-talets globalisering inom ekonomi och kommunikationsteknik ser vi nu en globalisering av mänsklig värdighet inom ramen för en filosofiskt grundad världsbild. Det handlar allra minst om en enhetlig kultur bakom vilken mänsklighetens etniska mångfald skulle behöva försvinna.
[31] I undantagssituationer, såsom vid störtandet av en diktatur, kan en regerings legitimitet tillfälligt uppstå utanför de demokratiska processerna. I alla fall och vid alla tillfällen måste dock individens suveränitet ges högsta prioritet.

Epilog: Tre maximer för det kommande kvartseklet

Efter de hoppfulla första åren efter slutet på öst-västkonflikten, som åtminstone kastade ett svagt ljus över praktiskt taget varje hörn av världen, har den internationella situationen förmörkats i många regioner sedan millennieskiftet.
På internationell nivå har det förra århundradets systemkonflikt återvänt i en förändrad form: en axel av repressiva regimer, förknippad med ett nätverk av auktoritära eller likgiltiga stater, har satt sig som mål att etablera en motrörelse till den fria världen och gradvis tränga undan den.
Inför denna historiska utmaning har det globala väst länge fört en defensiv strategi och ignorerat den växande faran från den auktoritära vågen: militärt, politiskt och när det gäller dess filosofiska grundvalar. Urholkningen har två sidor: å ena sidan växer auktoritära tendenser fram inom flera stater, och å andra sidan är det ömsesidiga samarbetet – inklusive den militära solidariteten – allvarligt hotat.
I denna historiska prövning finns det ett behov av en grundläggande återgång till den liberala rörelsens grundvalar, men ännu mer av förtroende för att ett fritt samhälle som hotas av en repressiv angripare inte kommer att ge upp utan strid. Frihetens kraft har sina rötter bortom politisk manipulation och militärt förtryck: historien har visat och kommer att visa att den i slutändan kommer att segra och hävda sig. Begreppet ”den fria världen” kommer en dag att försvinna, men inte för att auktoritära system har kvävt det, utan för att dess nödvändiga motstycke, den repressiva vågen, förhoppningsvis kommer att ha ebbat ut inom en inte alltför avlägsen framtid.

Utmaningarna för de kommande årtiondena kan sammanfattas i tre grundläggande maximer

1. En återgång till de filosofiska grundvalarna för mänsklig frihet och värdighet och deras politiska konsekvenser

1900-talets filosofiska korrekthet har nu i många fall ersatts av ointresse och relativism. Med tanke på den överväldigande mångfalden av åsikter om praktiskt taget alla aspekter av livet har till och med vanliga, vardagliga politiska frågor ofta blivit enorma utmaningar. Detta gör att sökandet efter den fria världens grundvalar idag framstår som allt mer meningslöst, eftersom det berör filosofiska eller teologiska aspekter som man kanske kan tolerera, men som man absolut inte bör diskutera. Eftersom denna missmodighet oundvikligen leder till brist på perspektiv och därmed till en meningskris, är det här vi måste börja.
Den enskildes värdighet som utgångspunkt för all fri individuell och statlig existens förutsätter nödvändigtvis en transcendent förståelse av verkligheten. Denna grund måste – åtminstone i sina centrala aspekter och konsekvenser –

placeras i hjärtat av det politiska handlandet och, i viss utsträckning, även i medvetandet hos de människor som i slutändan hämtar sin existens ur den.

2. Den fria världens geostrategiska inriktning och ömsesidiga säkerhet som svar på osäkerheter inom dess gemenskap

I liberala demokratier finns det naturligtvis en risk att ett land *politiskt* eller *militärt* drar sig tillbaka från den fria världens allians eller ifrågasätter den. Sådana vändningar måste förutses och motverkas förebyggande på alla nivåer.
Som suverän kan folket när som helst rösta för beslut som försvagar den befintliga värdegemenskapen. *De enskilda demokratierna* bör dock skyddas institutionellt mot att upplösas. Ett ännu starkare skydd inom ramen för en statsallians vore önskvärt.
Den fria världen, som en värdegemenskap, måste i sin tur rusta sig mot den säkerhetsrisk som skulle uppstå om en central och/eller flera mindre säkerhetsgaranter skulle försvinna. Förutom en geostrategiskt relevant nationell reserv kräver detta även en säkerhetsarkitektur som är så motståndskraftig som möjligt och immun mot nationella ensidiga insatser, och som i största möjliga utsträckning kan avskräcka attacker från det auktoritära nätverket.

3. Ett konsekvent och ihållande engagemang för den fria världen på internationell nivå, i medvetenhet om en historisk seger för friheten

Målet med ömsesidig säkerhet är inte bara att värna om enskilda staters suveränitet i den snäva betydelsen av *nationellt intresse*, utan också att bevara den fria världens historiska landvinningar – om möjligt utan bakslag – och att förverkliga den universella rätten till grundläggande mänskliga rättigheter. Försvaret av det globala väst ligger därför i slutändan alltid i det moraliskt berättigade nationella intresset.[32]
Staterna i det globala västvärlden skulle därför göra klokt i att konsekvent utvidga och säkra den fria demokratiska ordningen i sina egna länder för att inte diskreditera frihetsidén genom brister.
Utåt måste de tydligt och otvetydigt visa sitt motstånd mot det auktoritära paradigmet. På filosofisk nivå är diktaturernas existens en kränkning av det absoluta[33] . Deras styre och deras framgångar är relativa, deras ideologi – i den mån den är konkret – en *falsk filosofi* vars långsiktiga öde är förutbestämt: den kommer att sluta i fullständig intighet. All deras potentaters härlighet kommer en

[32] En politik som bygger på mänskliga rättigheter och grundläggande värden kan inte blunda för hunger, nöd och förtryck, och den kan inte heller hävda att konflikter inte ligger i det ”nationella intresset” att lösa. Hur de egna handlingsmöjligheterna ser ut i praktiken är förstås en helt annan fråga.
[33] Det är svårt att hitta ett mer koncist sätt att beskriva den overklighet som präglar regimer som befinner sig i ett tillstånd av grundläggande teoretisk och praktisk desorientering.

dag att förvandlas till stoft inför sanningen – med undantag för de ledare som vågar ändra kurs.

De nämnda maximerna utgör varken ett utopiskt eller fundamentalistiskt program, och de avvisar inte heller diplomati, geostrategi och *realpolitik*[34] . De kräver först och främst en konsekvent och inte bara halvhjärtad återgång till traditionen, och därefter ett skydd mot de osäkerheter som blivit allt tydligare under 2000-talet. Det faktum att det yttersta målet är mänskliga rättigheters universalitet – och att inget annat betyder en fri värld för alla eller ett *universellt Väst* – bör inte längre ifrågasättas med hänsyn till de senaste trehundra årens deklarationer om mänskliga rättigheter.[35]

© 1900-talsforskningsprojektet – Filosofin om det globala väst

Mer information och kontakt:

Forskningsprojektet om 1900-talet
www.20th-century.net

Filosofi om det globala väst
www.theglobalwest.com

✉ www.steff.international/CONTACT/

- Version 1 / 2026 -

[34] Realpolitik förstås här inte som opportunistiska politiska manövrer, utan som en heltäckande politisk stil som är medveten om realiteterna – inklusive de transcendenta – och deras konsekvenser.
[35] Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948 talar om mänsklig värdighet, medan dess amerikanska och franska föregångare talar om oförytterliga rättigheter, vilka båda innebär en icke-positivistisk grund.